

ارتباط بین شاخص های دموگرافیک با الگوی دریافت مواد مغذی بین دانش آموزان دختر مقطع متوسطه، پایه ی اول دبیرستان های ناحیه ی یک آموزش و پرورش شهر اهواز

قدرت الله شاکری نژاد¹، مهشید نقاش پور^{2*}، سعیده حاجی نجف³، فرزانه جاروندی⁴، محمد رضا لوری زاده⁵

1- دانشجوی PhD، آموزش بهداشت، عضو هیئت علمی گروه پژوهشی آموزش سلامت، جهاد دانشگاهی خوزستان، اهواز، ایران

2- دانشجوی PhD، علوم تغذیه، عضو کمیته تحقیقات دانشجویی دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، اهواز، ایران

3- BS، علوم تغذیه، گروه پژوهشی آموزش سلامت، جهاد دانشگاهی خوزستان، اهواز، ایران

4- MSc، آموزش بهداشت، عضو هیئت علمی گروه پژوهشی آموزش سلامت، جهاد دانشگاهی خوزستان، اهواز، ایران

5- MSc، عضو هیات علمی جهاد دانشگاهی خوزستان، اهواز، ایران

چکیده

زمینه: شناخت عوامل مرتبط با سوء تغذیه ی نوجوانان و تلاش در جهت رفع این مشکل می تواند از عوامل مهم سلامت و توسعه ی پایدار باشد. در این مطالعه عوامل دموگرافیک پیش بینی کننده ی دریافت غذایی مهم ترین مواد مغذی مورد نیاز دختران نوجوان دانش آموز مورد ارزیابی قرار گرفته است.

مواد و روش ها: این مطالعه از نوع مقطعی - تحلیلی است که در آن یکصد و هشتاد و هفت نفر دانش آموز دختر مقطع متوسطه پایه ی اول دبیرستان به گونه ی خوشه ای چند مرحله ای و با تکمیل پرسش نامه ی اطلاعات دموگرافیک وارد مطالعه شدند. به منظور ارزیابی دریافت مواد مغذی از پرسش نامه بسامد خوراک کیفی استفاده شده است. از آمار توصیفی، آزمون ANOVA و ضریب همبستگی پیرسون با استفاده از بسته ی نرم افزار آماری SPSS ویرایش هفده جهت تحلیل نتایج استفاده گردید.

نتایج: بار مصرف هفتگی غذاهای پر چرب در بین دانش آموزانی که مادرانشان خانه دار هستند به طور معنی داری بالاتر از مادران شاغل است ($p=0/026$). بار مصرف هفتگی غذاهای پر کالری و کم ارزش غذایی در بین دانش آموزانی که در مسکن ملکی زندگی می کردند به طور معنی داری بالاتر از دانش آموزانی بود که در مسکن اجاره ای زندگی می کردند ($p=0/029$). ارتباط منفی معنی داری بین بعد خانوار با بار مصرف روزانه ی گروه غذاهای غنی از کلسیم ($r=0/19, p=0/013$) و گروه غذاهای غنی از پروتئین ($0/002$) وجود داشت. ($r=0/241, p=$

نتیجه گیری: نتایج، نشان دهنده ی ارتباط آشکار بین شاخص های دموگرافیک و دریافت مواد مغذی بین دختران نوجوان است.

واژگان کلیدی: شاخص های دموگرافیک، مواد مغذی، دانش آموزان، اهواز

*نویسنده ی مسئول:

مهشید نقاش پور، گروه پژوهشی

آموزش سلامت، معاونت

پژوهشی، جهاد دانشگاهی

خوزستان، سازمان مرکزی،

دانشگاه شهید چمران، اهواز، ایران

تلفن: 09166157338

دورنگار: 0611-3330084

پست الکترونیک:

naghashpour@acecr.ac.ir

مقدمه

ایران از جمله کشورهای منطقه است که در طی سالهای اخیر در یک گذر اپیدمیولوژیک به ویژه در جنبه های تغذیه ای قرار گرفته است. صاحب نظران معتقدند که این تغییرات ناشی از تغییرات سریع ایجاد شده در الگوی باروری و مرگ و میر و همچنین مهاجرت به شهرها و پیروی از سبک زندگی شهرنشینی است که در مجموع منجر به بروز اختلال در تعادل مصرف مواد غذایی شده که به طور عمده شامل مصرف مواد غذایی دارای ارزش پایین غذایی بوده است (1). از آن جا که سومین و آخرین دوره ی رشد و متابولیسم سریع رشد، طی دوران نوجوانی رخ می دهد، وضعیت مناسب تغذیه ی دختران نوجوان (به عنوان مادران آینده) دارای اهمیت قابل توجهی می باشد (2). چندین مطالعه نیاز به توجه ویژه به بهبود وضعیت سلامت و تغذیه نوجوانان را تاکید کرده اند (3-9). سوء تغذیه ی نوجوانان یک مشکل مهم بهداشتی و توسعه ی اقتصادی در ایران و سایر کشور های در حال توسعه است. شناخت عوامل مرتبط با آن و تلاش در جهت رفع این مشکل می تواند از عوامل مهم سلامت و توسعه ی پایدار باشد (10). از آن جا که شرایط اقتصادی و اجتماعی متداول برای دسترسی به غذا موثر است (11)، در این مطالعه ارتباط بین عوامل فردی و اقتصادی - اجتماعی با دریافت غذایی مهم ترین مواد مغذی مورد نیاز دختران نوجوان دانش آموز شامل پروتئین، نشاسته، کلسیم، چربی، ویتامین، املاح و همچنین مصرف غذاهای پر کالری و کم ارزش غذایی مورد ارزیابی قرار گرفته است.

مواد و روش ها:

این مطالعه به روش مقطعی - تحلیلی انجام شد. جامعه مورد پژوهش شامل دانش آموزان دختر پایه ی اول دبیرستان با میانگین سنی $6/4 \pm 14/6$ سال در حال تحصیل در ناحیه ی یک آموزش و پرورش شهر اهواز در سال تحصیلی 89-1388 بودند که به روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای انتخاب شدند: ابتدا کل شهر اهواز بر اساس تقسیم بندی آموزش و پرورش به 4 ناحیه تقسیم شد. سپس یک ناحیه

آموزش و پرورش به گونه ی تصادفی انتخاب گردید. پس از مراجعه به ناحیه انتخاب شده و دریافت لیست مدارس موجود، دو دبیرستان به گونه ی تصادفی انتخاب و از بین دانش آموزان پایه ی اول دبیرستان هر دو مدرسه، چهار کلاس پایه ی اول و از بین کلاس ها یکصد و هشتاد و هفت دانش آموز به گونه ی تصادفی مورد مطالعه قرار گرفتند. پس از اخذ مجوز از اداره ی آموزش و پرورش ناحیه ی یک شهر اهواز و پژوهشکده ی تعلیم و تربیت این سازمان به جهت تایید اخلاقی و اجرای پژوهش و گردآوری اطلاعات هویتی دانش آموزان در مدارس تحت پوشش، پیش از ورود به مطالعه، به دانش آموزان در خصوص اختیاری بودن شرکت در مطالعه و تکمیل پرسشنامه و پنهان ماندن اطلاعات هویتی ایشان نزد محقق اطمینان خاطر داده می شد. پس از تکمیل رضایت نامه آگاهانه دانش آموز وارد مطالعه شده و پرسش نامه ی اطلاعات دموگرافیک شامل سن، سن اولین قاعدگی، بعد خانوار، رتبه در خانوار، تحصیلات مادر، تحصیلات پدر، شغل مادر، شغل پدر، درآمد خانواده و وضعیت مسکن را تکمیل می کرد. به منظور جمعآوری اطلاعات مربوطه بار مصرف روزانه و هفتگی مواد غذایی از پرسش نامه بسامد خوراک کیفی استفاده شد. سپس اقلام غذایی مصرفی در شش گروه غذایی طبقه بندی شدند: 1- مواد غذایی غنی از پروتئین شامل: گوشت قرمز، مرغ، ماهی، میگو، تخم مرغ، دل، جگر، قلم، حبوبات، آجیل و مغزها، پنیر، کشک و قارا، 2- مواد غذایی غنی از املاح و ویتامین ها شامل: میوه ها، سبزی ها، خشکبار، آجیل و مغزها، 3- مواد غذایی غنی از کلسیم شامل لبنیات و سبزی های خام برگی نظیر انواع کلم ها، 4- مواد غذایی پرچرب شامل روغن ها، خامه، کره و غذاهای سریع (Fast Foods)، 5- مواد غذایی پر کالری و کم ارزش غذایی شامل غذاهای سریع همچون پیتزا و اسنک، نوشابه های گازدار، کلوچه و کیک و آب میوه های تجاری و صنعتی و ... 6- مواد غذایی نشاسته ای شامل انواع نان، برنج، ماکارونی، کیک، کلوچه و بیسکویت برای تجزیه و تحلیل نتایج از آمار توصیفی و برای تعیین ارتباط بین بار مصرف روزانه و هفتگی گروه های

نتایج

میانگین سنی دانش آموزان شرکت کننده در مطالعه $6/4 \pm$ سال، میانگین بعد خانوار $1/6 \pm 5/3$ ، میانگین رتبه ی فرزند در خانوار $1/8 \pm 2/6$ و میانگین سن قاعدگی آنان $1/9 \pm 12$ سال بود. جدول شماره یک توزیع فراوانی مشخصات کیفی دموگرافیک افراد شرکت کننده در مطالعه را نشان می دهد. تحصیلات پدران و مادران بیشتر دانش آموزان، دیپلم و شغل پدران و مادران بیشتر آنان به ترتیب کارمند و خانه دار بود. بیشترین درصد درآمد خانوار بین 400-600 هزار تومان بوده و اغلب آن ها دارای مسکن ملکی بودند.

غذایی مورد بررسی با متغیرهای کمی (سن، سن قاعدگی، بعد خانوار و رتبه ی فرزند در خانوار) از ضریب همبستگی پیرسون و به منظور تعیین ارتباط بین بار مصرف روزانه و هفتگی گروه های غذایی مورد بررسی با متغیرهای کیفی شامل تحصیلات و شغل والدین، درآمد خانواده و وضعیت مسکن از آزمون ANOVA با استفاده از بسته ی نرم افزار آماری SPSS ویرایش هجده استفاده شد.

جدول 1- توزیع فراوانی مشخصات دموگرافیک افراد شرکت کننده در مطالعه *

مشخصات	تعداد	درصد	مشخصات	تعداد	درصد
تحصیلات پدر	بی سواد	2	بیکار	2	1/2
	ابتدایی و نهضت	9	کارگر	4	2/3
	سیکل	29	کارمند	99	57/9
	دیپلم	74	آزاد	50	29/2
	فوق دیپلم	26	سایر	16	9/4
تحصیلات مادر	لیسانس و بالاتر	30			
	بی سواد	9	شغل مادر		
	ابتدایی و نهضت	23	خانه دار	147	86
	سیکل	46			
	دیپلم	67	شاغل	24	14
درآمد خانواده	فوق دیپلم	12			
	لیسانس و بالاتر	14			
	200-100 هزار تومان	17	وضعیت مسکن		
	400-200 هزار تومان	49	اجاره ای	41	24
	600-400 هزار تومان	50	ملکی	122	71/3
تومان	600-400 هزار تومان	50	ویلایی	5	2/9
	600 هزار تومان به بالا	46	آپارتمانی	3	1/8

* از آمار توصیفی جهت تجزیه و تحلیل داده ها استفاده شده است.

دموگرافیک مورد مطالعه بر اساس آزمون آماری ANOVA در جداول 2 تا 4 خلاصه شده است.

نتایج ارزیابی ارتباط بین بار مصرف هر یک از گروه های غذایی شش گانه ی مورد بررسی با شاخص های

تحصیلات پدرانشان ابتدایی و نهضت بودند میانگین بار مصرف روزانه ی غذاهای غنی از کلسیم کم تری داشتند ($p= 0/045$). لیکن هیچ ارتباط معنی داری بین بار مصرف روزانه و هفتگی گروه های غذایی مورد مطالعه با سطح تحصیلات مادر مشاهده نشد.

جدول 2 نشان می دهد افرادی که پدرانشان دارای سطح تحصیلات ابتدایی و نهضت هستند نسبت به افرادی که پدرانشان بی سوادند میانگین بار مصرف روزانه ی غذاهای غنی از کلسیم بالاتری دارند ($p= 0/036$). همچنین دانش آموزانی که سطح تحصیلات پدر آن ها لیسانس و بالاتر بودند، نسبت به دانش آموزانی که

جدول 2- ارتباط بین تحصیلات والدین با بار مصرف روزانه و هفتگی گروه های غذایی مورد مطالعه ($N=185$)*

گروه غذاهای غنی از املاح و ویتامین (بار در روز)	گروه غذاهای پر چرب (بار در هفته)	گروه غذاهای غنی از کلسیم (بار در روز)	گروه غذاهای غنی از نشاسته (بار در روز)	گروه غذاهای غنی از پروتئین (بار در روز)	گروه غذاهای پر کالری و کم ارزش غذایی (بار در هفته)	متغیر های دموگرافیک	
3/2(2/5)	1/5(1/8)	‡1(0/14)	3(0/5)	2/8 (1/3)	3/5 (3/5)	بی سواد	تحصیلات پدر
3/8(1/7)	1/9(1/2)	‡+5(2/9)	2/4(0/9)	3/2(1/2)	3/7 (3)	ابتدایی و نهضت	
4(2/9)	2/3(4/2)	3/3(2/4)	3/8(4/1)	2/5(1/3)	3/9(2/5)	سیکل	
4(2/9)	2/4(2/2)	3/4(2/4)	4(2)	2/6(1/4)	4/6(2/6)	دیپلم	
4/3(4/3)	2/6(2/3)	3/6(2/8)	3/7(1/7)	3/3 (1/8)	5(2/7)	فوق دیپلم	
4/1(2)	2/3(1/6)	‡3/1(1/9)	4/4(1/9)	3(1/4)	4(2/6)	لیسانس و بالاتر	
4(4)	2/4(2/8)	4(2/5)	3/7(4/1)	2/9(0/9)	4/31 (3/3)	بی سواد	تحصیلات مادر
4/2(4/4)	1/6(1/4)	3/7(3/3)	4(1/8)	2/7(1/4)	3/7 (2/6)	ابتدایی و نهضت	
4/4(2/6)	2/6(2/5)	3/7(2/8)	4(1/6)	2/9 (1/6)	4 (2/8)	سیکل	
4/1(2/8)	2/6(2)	4/3(2)	3/9(2)	2/8(1/6)	4/7(2/5)	دیپلم	
3/5(1/7)	2/8(1/8)	3(2/1)	4(1/4)	2/7(1/3)	4/3(2)	فوق دیپلم	
3(1/8)	1/5(1/1)	2/4(1/4)	4/3(2)	3(1/5)	4/8 (2/8)	لیسانس و بالاتر	

*نتایج به صورت میانگین (انحراف معیار) بیان شده است. از آزمون ANOVA جهت تجزیه و تحلیل نتایج استفاده شد.

‡ اختلاف از نظر آماری معنی دار بود ($p= 0/045$).

‡ اختلاف از نظر آماری معنی دار بود ($p= 0/036$).

از مادران شاغل بود ($p=0/026$). هیچ اختلاف معنی داری بین شغل پدر با بار مصرف روزانه و هفتگی گروه های غذایی مورد مطالعه مشاهده نگردید.

ارتباط بین شغل والدین با بار مصرف روزانه و هفتگی گروه های غذایی مورد مطالعه در جدول 3 نشان داده شده است. بار مصرف هفتگی غذاهای پر چرب در بین دانش آموزانی با مادران خانه دار به طور معنی داری بالاتر

جدول 3- ارتباط بین شغل والدین با بار مصرف روزانه و هفتگی گروه های غذایی مورد مطالعه (N=185)*

متغیر های دموگرافیک	گروه کم ارزش غذایی (بار در هفته)	گروه غذاهای پر کالری (بار در هفته)	پروتئین (بار در روز)	گروه غذاهای غنی از نشاسته (بار در روز)	گروه غذاهای غنی از کلسیم (بار در روز)	گروه غذاهای غنی از ملاح و ویتامین (بار در روز)
بیکار	4/8(2/8)	1/3(0/27)	3/1(0/5)	4/6(1/2)	1/7(1/1)	1/5(0/4)
کارگر	3/7(1/6)	3(0/6)	4/6(1/2)	3/8(1/9)	4/1(2/6)	6(2/5)
کارمند	4/6(2/6)	2/8(1/4)	3/8(1/9)	4/2(1/7)	3/4(2/5)	4/2(3/3)
آزاد	3/9(2/8)	3/1(1/8)	4/2(1/7)	3/1(2/2)	3/1(2/2)	3/7(2/4)
سایر	4/3(2/8)	2/8(1/5)	4(1/4)	3/4(2/4)	2/6(2/1)	3/9(1/9)
خانه دار	4/3(2/6)	2/9(1/6)	4(1/8)	3/5(2/5)	2/4(2/2)	4(3)
شاغل	4/8(2/8)	2/7(1)	3/5(1/8)	2/8(1/7)	1/8(1/3)	4/3(2/9)

* نتایج به صورت میانگین (انحراف معیار) بیان شده است. از آزمون ANOVA جهت تجزیه و تحلیل نتایج استفاده شد. † اختلاف از نظر آماری معنی دار بود (p= 0/026).

جدول 4 ارتباط بین درآمد خانواده و وضعیت مسکن با بار مصرف روزانه و هفتگی گروه های غذایی مورد مطالعه را نشان می دهد. بر این اساس ارتباط معنی داری بین وضعیت مسکن با مصرف غذاهای پر کالری و کم ارزش غذایی مشاهده شد. بار مصرف هفتگی این گروه غذایی در بین دانش آموزانی که در مسکن شخصی زندگی می کردند به طور معنی داری بالاتر از دانش آموزانی بود که در مسکن اجاره ای زندگی می کردند (p= 0/029). لیکن هیچ اختلاف معنی داری از نظر بار مصرف گروه های غذایی مورد بررسی بین دانش آموزان با سطح درآمد خانوار مختلف مشاهده نگردید.

ضریب همبستگی پیرسون نشان می دهد که ارتباط منفی معنی داری بین تعداد خانوار با بار مصرف روزانه گروه غذاهای غنی از کلسیم (r= 0/19, p= 0/013) و گروه غذاهای غنی از پروتئین (r= 0/241, p= 0/002) وجود دارد. هیچ ارتباط معنی داری بین سن دانش آموزان، سن قاعدگی آنان و رتبه ی فرزند در خانوار با بار مصرف روزانه و هفتگی هر یک از گروه های غذایی مورد مطالعه یافت نشد.

بحث

در این مطالعه ارتباط بین شاخص های دموگرافیک (شامل عوامل فردی و اقتصادی - اجتماعی) با دریافت گروه های غذایی شش گانه در دختران نوجوان پایه ی اول دبیرستان در دو آموزشگاه متوسط شهر اهواز مورد ارزیابی قرار گرفت.

ارتباط بین تحصیلات والدین با دریافت گروه های غذایی نتایج مطالعه ی حاضر نشان می دهد که دانش آموزانی که پدران بی سواد دارند نسبت به سایر دانش آموزان، کمترین میزان بار مصرف روزانه ی گروه غذاهای غنی از کلسیم را دارند. این ارتباط در مورد تحصیلات مادران از نظر آماری معنی دار نبود. در مطالعه ای روی دختران نوجوان سمنانی، سواد مادر با وضعیت تغذیه ی دختران دبیرستانی این شهر ارتباط آماری چشمگیری مشاهده شده است (10). در مطالعه ای روی نوجوانان 13-15 ساله ی فلسطینی اختلاف آشکاری از نظر مصرف روزانه ی میوه بین نوجوانان با تحصیلات متفاوت والدین مشاهده شد (12). در مطالعه ی دیگری روی نوجوانان دانش آموز در غزه فلسطین، نوجوانانی که سطح تحصیلات پدرانشان متوسط و بالا بود، به طور معنی داری از نوجوانانی که سطح تحصیلات پدرانشان پایین بود، از بار مصرف روزانه ی غذاهای با ارزش غذایی بالا، نظیر غذاهای حیوانی، میوه ها، سبزی ها و لبنیات بیشتری برخوردار بودند. همچنین ثابت شد که سطح تحصیلات مادر از نظر دریافت منابع لبنیات، میوه ها و سبزی ها، بین دانش آموزان تفاوت چندانی ندارد (13). در بررسی دیگری در ایران، ارتباط معنی داری بین سوء تغذیه با تحصیلات مادر و پدر دانش آموزان مشاهده نشد (14).

جدول 4- ارتباط بین درآمد خانواده و وضعیت مسکن با بار مصرف روزانه و هفتگی گروه های غذایی مورد مطالعه
*(N=185)

متغیر های دموگرافیک	بار در هفته	گروه غذاهای پر کالری و کم ارزش غذایی	پرتین (بار در روز)	نشاسته (بار در روز)	گروه غذاهای غنی از کلسیم (بار در روز)	گروه غذاهای غنی از پروتئین (بار در هفته)	گروه غذاهای غنی از ویتامین
200 - 100 هزار تومان	5(3)	4/5(3/1)	3/3(1/8)	4/4(1/5)	4/3(2/5)	2/1(2)	4/5(3/1)
400 - 200 هزار تومان	4/2(2/6)	4/1(3/2)	2/9(1/5)	4(1/4)	3/9(2/6)	1/4(2/2)	2
600 - 400 هزار تومان	4/3(2/7)	4/4(3/5)	2/6(1/6)	3/9(2)	3(2/7)	1/7(2/9)	2
600 هزار تومان به بالا	4/4(2/5)	3/7(2)	3(1/3)	4(1/8)	3/4(1/9)	1/3(1/8)	2
اجاره ای	†3/6(2/5)	3/6(2/9)	2/6(1/3)	3/5(1/7)	3/1(2/1)	1/2(2/1)	2
ملکی	†4/6(2/6)	4/1(2/5)	2/9(1/6)	4(1/7)	3/5(2/3)	1/4(2/1)	2
ویلايي	4/3(3/1)	6/4(9)	2/9(1/6)	4/9(3)	4/5(5/5)	1/5(1/4)	1
آپارتمانی	5(2/9)	5/5(2)	3/7(2)	4(1/9)	5/1(1/8)	4/6(3)	

* نتایج به صورت میانگین (انحراف معیار) بیان شده است. از آزمون ANOVA جهت تجزیه و تحلیل نتایج استفاده شد.
† اختلاف از نظر آماری معنی دار بود (p= 0/029).

ارتباط بین شغل والدین و دریافت گروه های غذایی

بر اساس نتایج مطالعه ی حاضر بار مصرف هفتگی غذاهای پر چرب در بین دانش آموزانی با مادران خانه دار به طور معنی داری بالاتر از مادران شاغل بود. ارتباط بین شغل پدر با دریافت گروه های غذایی مورد مطالعه از نظر آماری معنی دار نبود. در مطالعه روی دانش آموزان نوجوان فلسطینی، نوجوانانی که پدران شاغل داشتند نسبت به نوجوانانی که پدرانشان بیکار بودند بار مصرف روزانه ی غذاهای حیوانی، میوه جات، سبزیجات و لبنیات بالاتری داشتند (13). در این مطالعه ارتباط بین شغل مادران با دریافت غذایی نوجوانان مورد بررسی قرار نگرفته است. در مطالعه ی دیگری در مورد اثر شغل پدر بر وضع تغذیه ی دانش آموزان نشان داده شد که بیشترین موارد سوء

مطالعات مختلف نشان داده اند که سواد مادران می تواند نقش مثبتی را در پذیرش نظرهای جدید نسبت به وضعیت تغذیه ای خانواده، استفاده ی بهتر از منابع خانواده، بهبود شرایط اقتصادی خانواده، اعتماد و اطمینان به کارکنان بهداشتی و پیام های آن ها ایفا کند که در نهایت سبب بهبود الگوی رژیم غذایی و منتج به رشد آن ها خواهد شد (14). در این میان و با توجه به نتایج مطالعه ی حاضر، نقش و اهمیت سواد پدر خانواده به عنوان مهم ترین فرد در تامین سبب غذایی خانوار در پذیرش الگوهای مناسب تغذیه ای و به دنبال آن تهیه ی سبب غذایی سالم برای فرزندان نوجوان خود از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

گیری و استقلال (مالی و انتخابی) بیشتری نسبت به کودکان برخوردارند. بنابراین از نظر پیروی از رفتارهای پرخطر مرتبط با بیماری های مزمن بسیار آسیب پذیر هستند. نوجوانان به شدت تحت تأثیر دوستان، محیط و تبلیغات گوناگون قرار گرفته به مواد غذایی با ظاهر جذاب و فریبنده ولی فاقد ارزش غذایی روی می آورند، بسیاری از غذاهای آماده و میان وعده های غذایی جزئی این مواد غذایی هستند (15). از مهم ترین دلایل تمایل نوجوانان برای خرید غذاهای آماده، قیمت پایین، دسترسی آسان و طعم جذاب این گونه غذاهاست. مصرف این گونه غذاها به جای با غذای اصلی یا استفاده در میان وعده ها نوجوانان را در معرض کمبود دریافت غذایی اسید فولیک، آهن، کلسیم، ریوفلاوین و ویتامین های A و C و همچنین افزایش دریافت چربی اشباع، کربوهیدرات ساده و نمک قرار می دهد (16)، که این امر به نوبه ی خود منجر به افزایش سریع عوامل خطرزا و بیماری های غیر واگیر می شود (17). به طور خلاصه، قدرت خرید، استقلال مالی، قدرت انتخاب بالاتر و دسترسی آسان تر به غذاهای پر کالری و کم ارزش غذایی از جمله غذاهای آماده در نوجوانانی که در مسکن ملکی زندگی می کنند می تواند از جمله دلایل عمده ی روی آوردن آنان به مصرف این گونه غذاها باشد. نتایج این مطالعه نشان می دهد که نوجوانان دارای مسکن ملکی به سبب دریافت زیاد این گونه مواد غذایی در معرض خطر بیشتری برای ابتلا به عوامل خطر زا و بیماری های غیر واگیر قرار دارند.

ارتباط بین تعداد خانوار با دریافت گروه های غذایی

نتایج این مطالعه نشان داد که با افزایش تعداد فرزندان، دریافت گروه غذاهای غنی از کلسیم و پروتئین در بین دانش آموزان نوجوان کاهش می یابد. میزان دریافت کافی کلسیم و پروتئین از رژیم غذایی در رشد قد و قامت مناسب نوجوانان نقش دارد. نتایج مطالعات حاکی از آن است که تعداد افراد خانواده، ارتباط آماری معنی داری را با وضعیت تغذیه ای دختران نوجوان نشان می دهد به طوری که شیوع بیشتر لاغری در خانواده های پرجمعیت تر دیده شده است. یافته ها

تغذیه در بین دانش آموزانی دیده می شود که پدر آن ها کارگر ساده یا بیکار بوده اند. این نتیجه می تواند تأیید کننده ی یافته های مطالعه حاضر باشد. زیرا کارگران ساده و یا افراد بیکار یقیناً کم سواد و یا بی سواد هستند. از نظر شغلی، مادران خانه دار در کارهای تولیدی، اقتصادی و اجتماعی مشارکت ندارند و نقش مهم آن ها در زمینه ی فعالیت های مربوط به نگهداری و مراقبت از خانواده است که الگوی خاصی برای کارهای مردان و زنان مورد مطالعه را نشان می دهد به طوری که کار درون خانه، به زنان و کارهای کارگری و خدماتی به مردان اختصاص دارد (14). عدم حضور یا حضور کم رنگ مادر خانه دار در فعالیت اجتماعی سبب کاهش احتمال آموزش به مادر و در نتیجه کاهش آگاهی های تغذیه ای از نقش و اهمیت الگوی مناسب رژیم غذایی در مورد فرزندان وی خواهد شد. عدم آگاهی یا آگاهی ناکافی مادران به عنوان محور اصلی شکل گیری عادات غذایی خانواده خصوصاً در کودکان و نوجوانان، الگوی رژیم غذایی آنان را تحت تأثیر قرار می دهد. این امر کودکان و نوجوانان را در معرض خطر دریافت رژیم غذایی ناسالم شامل کمبود و یا زیادی دریافت مواد مغذی قرار می دهد.

ارتباط بین وضعیت مسکن با دریافت گروه های غذایی

در این مطالعه بار مصرف هفتگی غذاهای پر کالری و کم ارزش غذایی در بین دانش آموزانی که در مسکن ملکی زندگی می کردند به طور معنی داری بالاتر از دانش آموزانی بود که در مسکن استیجاری زندگی می کردند. به نظر می رسد تکرار مصرف بالاتر این گونه غذاها در بین دانش آموزانی که در مسکن ملکی زندگی می کنند به دلیل آن باشد که بخشی از درآمد های خانواده های دارای مسکن ملکی که به جهت دارا بودن خانه پس انداز می شود، صرف خرید این گونه غذاهای پر کالری و کم ارزش می شود و نوجوانان این خانواده ها قدرت خرید بالاتری برای این گونه اقلام غذایی دارند. از این رو وضعیت اقتصادی مناسب می تواند با خطر تکرار بیشتر مصرف غذاهایی با ارزش کم و کالری بالا در ارتباط باشد. از سوی دیگر، نوجوانان از قدرت تصمیم

یادآمد 24 ساعته خوراک در مطالعه های آتی پیشنهاد می شود.

نتایج مطالعه ی حاضر نشان داد سطح تحصیلات پدرخانواده به عنوان تامین کننده ی اصلی سبد غذایی خانوار، شغل مادر، وضعیت مسکن و تعداد خانوار با الگوی دریافت غذایی دانش آموزان نوجوان به ویژه دریافت کلسیم و پروتئین از رژیم غذایی، مصرف غذاهای پر چرب و غذاهای پر کالری و کم ارزش غذایی ارتباط معنی داری دارد. به این ترتیب فرضیه ی مطرح شده در این پژوهش تایید می شود. نتایج این مطالعه می تواند به عنوان یک خط مشی مهم در پایش های بعدی وضعیت تغذیه ای نوجوانان مورد استفاده قرار گیرد.

تشکر و قدردانی

این پژوهش با حمایت مالی مستقیم دفتر مرکزی جهاد دانشگاهی اجرا شد. نویسندگان این مقاله ابراز تشکر و قدردانی خود را از کارکنان محترم این دفتر و همچنین مسئولان محترم اداره ی آموزش و پرورش ناحیه ی یک شهرستان اهواز، پژوهشکده ی تعلیم و تربیت سازمان آموزش و پرورش و مدیریت، معاونان و دبیران ارجمند دبیرستان های ناحیه یک شهر اهواز به سبب همکاری ها و حمایت های صمیمانه و دلسوزانه ی آنان اعلام می دارند.

نشان می دهد که در کشور ما به عنوان یک کشور در حال توسعه، تعداد افراد خانواده می تواند نقش به سزایی در وضعیت تغذیه ای دختران نوجوان داشته باشد. بنابراین، راهکارهای کنترل جمعیت می تواند در وضعیت تغذیه ای افراد نقش مهمی داشته باشد (18).

از محدودیت های مطالعه ی حاضر، عدم تکمیل دقیق پرسش نامه ها توسط دانش آموزان و در برخی موارد عدم تحویل پرسش نامه با وجود پیگیری های زیاد و در نتیجه حذف تعداد قابل توجهی از دانش آموزان از مطالعه است. همچنین در این مطالعه با توجه به بالا بودن حجم نمونه و محدودیت در تعداد پرسشگران، از پرسش نامه بسامد خوراک نیمه کمی برای ارزیابی بار مصرف روزانه و هفتگی مواد مغذی استفاده شده بود که این خود امکان محاسبه گرم های دریافت روزانه و هفتگی مواد غذایی را به منظور ارزیابی دقیق دریافت مواد مغذی محدود می کند.

تخصیص زمان کافی در کلاس برای تکمیل پرسش نامه به همراه نظارت کارشناسان بیشتری بر شیوه ی تکمیل پرسش نامه در مدرسه و تحویل آن و همچنین استفاده از پرسش نامه بسامد خوراک کمی به همراه

References

منابع

- 1-Ghassemi H, Harrison G, Mohammad K. An accelerated nutrition transition in Iran. *PublicHealth Nutr* 2002; 5(1A): 149-55.
- 2-Jafarirad S, Keshavarz SA, Dorostimotlagh A. Nutritional status assessment and related factors among adolescent girls, Sari. 9th Iranian nutrition congress; 2006 Sep 4-7; Tabriz, Iran. [Abstract].
- 3-Vijaraghavan K, Darshan Singh, Swaminathan MC. Heights and weights of well-nourished Indian school children. *Indian J Med Res* 1971; 59: 648-54.
- 4-Pushpamma P, Geervani P, Laxmi D. Food intake, nutrient adequacy and anthropometry of adolescents in Andhra Pradesh. *Indian J Med Res* 1982; 75; 61-7.
- 5-Geervani P, Jayshree G. A study of nutritional status of adolescent and adult pregnant and lactating women and growth of their infants. *Journal of Tropical Pediatrics*.1988; 34(5): 234-237
- 6-Srikantia SG. Patterns of growth and development of Indian girls and body size of adult Indian women. In: Gopalan C, Kaur S,(editors.) *Women and Nutrition in India*. New Delhi: Nutrition foundation of India, 1989.
- 7-Kanani S, Consul P. Nutrition, health profile and intervention strategies for under privileged adolescent girls in India: A selected review. *Indian Journal of Maternal and Child Health*1990; 1(4): 129-33.
- 8-Korah L. Knowledge and perceptions regarding menstruation among adolescent girls: A research study. *Nurs J India* 1991; 32(7).
- 9-Kumari R. Rural female adolescence: Indian scenario, *Social Change: Issues and Perspectives* 1995; 25(2).
- 10-Dustmohammadian A, Keshavarz SA, Dorostimotlagh AR (eds). *Demographic and socioeconomic factors in relation to nutritional status in female teenagers in Semnan*. 9th Iranian nutrition congress; 2006 Sep 4-7; Tabriz, Iran. [Abstract].
- 11-Lee MS, Huang LY, Chen MC, et al. The demography of food in health security: current experience with dairy consumption in Taiwan. *Asia Pac J Clin Nutr* 2009. 18(4):585-9.
- 12-Mikki N, Abdul-Rahim HF, Shi Z, et al. Dietary habits of Palestinian adolescents and associated socio-demographic characteristics in Ramallah, Nablus and Hebron governorates. *Public Health Nutr* 2010. 4:1-11.
- 13-Abudayya AH, ZuminShi HS, Gerd Holmboe-Ottesen YA. Socio - demographic correlates of food habits among school adolescents (12–15 year) in north Gaza Strip. *BMC Public Health* 2009. 9:185.
- 14-SoheiliAzad AA, Nurjah N, Shahbazi F. the study of intestinal parasite infection in related to malnutrition in primary school students in Robatkarim city. *The Journal of Iran University of Medical Sciences* 2005; 96: 45-87. [Abstract].
- 15-Kelishadi R, Ardalan G, Gheiratmand R, et al. Can our society dietary habits provide today and tomorrow health of our children and adolescents? *Caspian Study. Pediatric Diseases* 2006. 2:97-109.[Persian].
- 16-Stang J. Nutrition in adolescence. In: Mahan L K, Escott- Stump S editors. *Krause's Food and Nutrition Therapy*.12th ed. Philadelphia: Saunders; 2008: 255-256.
- 17-Galal O. Nutrition-related health patterns in the Middle East. *Asia Pac J Clin Nutr* 2003; 12(3):337-43.
- 18-Jafarirad S, Keshavarz SA, Dorostimotlagh AH. The factors related to nutritional status according to BMI to Age percentile in high school adolescent girl in Sari. *The Iranian Journal of Nutrition Sciences and Food Industry* 1386; 2: 51. [Abstract].